

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної
діяльності

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету (директор ННІ)

_____ (Остапчук А.Д.)

“ ____ ” _____ 2021 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри адміністративного
менеджменту та зовнішньоекономічної
діяльності

Протокол № _____ від “ ____ ” _____ 2021 р.

Завідувач кафедри

_____ (Луцьяк В.В.)

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОП _____

_____ Гарант ОП

_____ (Ковтун О.А.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

„ БІЗНЕС-МЕНЕДЖМЕНТ ”

Галузь знань 07 „Управління та адміністрування”

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 073 “ Менеджмент

(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма Адміністративний менеджмент

факультет _____ аграрного менеджменту

(назва факультету)

Розробники: к.е.н., доцент Коваленко Н.О.

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

Київ – 2021 р.

1. Опис навчальної дисципліни

„БІЗНЕС-МЕНЕДЖМЕНТ”

Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітній ступінь	Магістр	
Галузь знань	07 „Управління та адміністрування”	
Спеціальність	073 – «Менеджмент»	
Освітньо-професійна програма	Адміністративний менеджмент	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Нормативна	
Загальна кількість годин	60	
Кількість кредитів ECTS	2	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	—	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	1	___2___
Семестр	1	___3___
Лекційні заняття	15 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	15 год.	12 год.
Лабораторні заняття	___ год.	- год.
Самостійна робота	___60___ год.	57 год.
Індивідуальні завдання	___ год.	___ год.
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	2 год. ___2___ год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Основною **метою** запропонованого курсу є отримання студентами знань об’єктивних закономірностей, умов, процесів і специфічних особливостей економічної діяльності та розвитку сільського господарства, аграрної торгівлі, а також набуття навиків їх практичного застосування для визначення оптимальної організації підприємства.

Завдання дисципліни:

1. Знання методичних основ, які визначають оптимальне ведення підприємницької діяльності, а також практичних методів оптимізації й інвестування, технік менеджменту для поліпшеного господарювання:

- лінійне програмування
 - розрахунок довгострокового інвестування
 - техніка менеджменту
 - кадрова робота.
2. Вміння визначати за допомогою розрахунків довгострокових інвестицій ефективність окремих фінансових та інвестиційних заходів:
- основні поняття фінансової математики
 - метод номінальної вартості капіталу
 - метод внутрішньої відсоткової ставки
 - метод ануїтету
 - вплив залученого фінансування, податкообкладання та інфляції
3. Здатність вирішувати за допомогою лінійного програмування комплексні проблеми на практиці:
- розрахунок раціону кормів з мінімальними затратами
 - модель виробництва, інвестицій та фінансування
 - розрахунок ризику та надійності
 - мультиперіодична (динамічна) модель
 - аналіз чутливості
4. Знання найважливіших технік менеджменту для поліпшення управління підприємством:
- функції менеджменту та структура менеджменту
 - стратегічний менеджмент у сфері аналізу підприємства
 - інформаційний та комунікаційний менеджмент
 - кадровий менеджмент (мотивація службовців, компетентність у прийнятті рішень, відбір керівних кадрів)
5. Вміння виробляти цілеспрямовані рішення при постійно змінюваних зовнішніх факторах, у т.ч. в команді:
- проведення підприємницьких ігор, що відносяться до конкретного проекту та підтримуються ЕОМ, для більшої наочності найважливіших елементів ведення підприємницької діяльності
 - задіяність у підприємницькій грі
 - симуляційні моделі підприємницької діяльності

Студенти повинні **знати** об'єкти та суб'єкти підприємницької діяльності; види підприємництва; витрати з використання основних засобів; класифікація виробітку та витрат; виробнича теорія та її застосування для оптимальної організації підприємства; основи фінансової математики; принципи й форми інвестування; обслуговування основного та оборотного капіталу; основи спрощеного програмного планування; лінійне програмування, ринки сільськогосподарської продукції; фермерство й інші форми організації праці; ринок та ціна землі; ціноутворення на с.-г. продукцію; світові ціни; форми торгівлі; різноманітні аспекти стратегічного й кадрового менеджменту; інші питання, пов'язані з оцінкою господарських процесів на підприємстві та їх оптимальною організацією.

Студенти повинні **вміти** про важливі для ведення господарської діяльності підприємства техніку менеджменту й кадрову роботу, а також визначати їх вплив на підприємницький успіх за допомогою прикладних програм й підприємницьких ігор.

Основною метою запропонованого курсу є отримання уявлення про важливі для ведення господарської діяльності підприємства техніку менеджменту й кадрову роботу, а також визначення їх впливу на підприємницький успіх за допомогою прикладних програм й підприємницьких ігор.

Набуття компетентностей

Компетентності	
Загальні компетентності (ЗК)	
ЗК№1	Здатність проведення досліджень на відповідному рівні
ЗК№2	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог
ЗК№6	Здатність генерувати нові ідеї (креативність)
ЗК№7	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу
Фахові компетентності спеціальності (СК)	
СК№1	Вміння обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, у тому числі у відповідності до міжнародних стандартів
СК№2	Здатність встановлювати цінності, бачення, місію, цілі та критерії, за якими організація визначає подальші напрями розвитку, розробляти і реалізовувати відповідні стратегії та плани
СК№4	Здатність до ефективного використання та розвитку ресурсів в організації
СК№9	Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію
СК№10	Здатність управляти організацією та її розвитком

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. Основоположні економічні поняття. Витрати та виробіток.												
Тема 1. Основоположні економічні поняття	2	1	1	-	-			1				
Тема 2. Витрати з експлуатації основних засобів	9	2	2	-	-	5			2			
Тема 3. Класифікація витрат та виробітку на сільськогосподарських підприємствах	9	2	2	-	-	5		1	2			
Разом за змістовим модулем 1	20	5	5			10	33	2	4			27
Змістовний модуль 2. Мультиперіодичні розрахунки ефективності інвестицій												
Тема 4. Основи виробничої теорії	9	2	2	-	-	5	4	1	2			
Тема 5. Мультиперіодичні розрахунки ефективності інвестицій	9	2	2	-	-	5	4	1	2			
Тема 6. Аграрний менеджмент	9	2	2	-	-	5	4	1	2			
Тема 7. Планування господарської діяльності підприємства за допомогою програмного планування II	13	4	4	-	-	5	6	1	2			
Разом за змістовим модулем 2	40	10	10			20	42	4	8			30
Усього годин	60	15	15			30	75	6	12			57

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

5. Темы практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Дискусія про загальні поняття господарської діяльності, цілі та види поведінки підприємця	1
2	Нарахування амортизації за різними методиками: лінійний, прогресивний, дигресивний методи, лінійний метод за відновлювальною вартістю, розрахунок в залежності від продуктивності	2
3	Розрахунок витрат з механізації виробничих процесів: трактор, самохідний комбайн, навантажувач, причіп	2
4	Калькуляція загальних, середніх та граничних витрат з механізації	2
5	Визначення мінімально необхідного обсягу робіт	1
6	Калькуляція капіталізованої вартості (на прикладі озимого ячменю й зелених кормів), відносної ціни реалізації (гичка цукрових буряків, кормова картопля), ціни придбання (рідкі органічні добрива) та вартості заміни (рідкі органічні добрива)	1
7	Знаходження оптимальної спеціальної інтенсивності, мінімальної комбінації факторів та оптимального виробничого напрямку господарства	1
8	Застосування фінансово-математичних факторів в мультиперіодичних	4
9	Економічна ефективність прямих інвестицій в техніку та лізингу	1
	РАЗОМ	15

6. Темы лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

Контрольні запитання для визначення рівня засвоєння знань, що мають бути підготовлені до іспиту

1. Принципи господарської діяльності (раціональності, економічності, прибутковості).
2. Елементи економічних моделей (форми поведінки, постановка цілей, дані задані, змінні, екзогенні-ендогенні).

3. Форми економічних моделей (номінальні – текстові, графічні, алгебраїчні).
4. Нормативні, позитивні моделі.
5. Методи розрахунку амортизації (лінійний, прогресивний – ануїтетний, дигресивний – нарахування відсотків від попередньої балансової вартості, лінійний на відновлювальну вартість, у залежності від продуктивності).
6. Постійні витрати (амортизація, витрати на капітал, утримання, страхування) та змінні витрати на механізацію (амортизація, витрати на ремонт, на паливно-мастильні матеріали).
7. Визначення порогу амортизації:
$$\frac{n}{N} = \frac{\text{виробнича потужність (запас)}}{\text{строк використання}}$$
8. Технологічні та співставні витрати.
9. МОР – мінімальний обсяг робіт.
10. Класифікація витрат (за способом віднесення на кінцеву продукцію – накладні, спеціальні, за поведінкою при розширенні виробництва (змінністю): постійні, змінно-пропорційні, диспропорційні, незалежні/залежні від планування).
11. Графіки зміни витрат залежно від зміни обсягу виробництва (постійних, пропорційно змінних, диспропорційних).
12. Оцінка вартості продукції (поточна вартість, капіталізований прибуток, вартість заміщення).
13. Вибір справжньої вартості (початкова вартість < вартість заміщення < капіталізований прибуток).
14. Базові передумови виробничої теорії.
15. Поняття виробничої функції.
16. Основні питання оптимальної організації підприємства.
17. Види виробничих функцій (лінійна, дигресивна, прогресивна, неокласична).
18. Поняття оптимальної спеціальної інтенсивності: $\frac{\Delta y}{\Delta x} * p = q$ ($\Delta \Pi \Pi \Pi \Pi \Pi \Pi \Pi \Pi \rightarrow 0$).
19. Комбінація мінімальних витрат, гранична норма заміщення: $\frac{\Delta x_2}{\Delta x_1} = \frac{q_1}{q_2}$.
20. Оптимальний виробничий напрям ($\Pi \rightarrow \max$).
21. Поняття Cash Flow.
22. Фактори компаундингу і дисконтування.
23. Теперішня вартість грошей.
24. Критерії ефективності в мультиперіодичних інвестиційних розрахунках (NPV, IRR).
25. Інтерпретація теперішньої вартості (NPV>0, NPV=0, NPV<0).

26. Визначення внутрішньої відсоткової ставки інвестиційного проекту IRR:

$$\text{менший \%} + \Delta \% \text{ між більшим і меншим \%} * \frac{NPV, \text{ менший \%}}{\Delta NPV}$$

27. Інтерпретація внутрішньої відсоткової ставки інвестиційного проекту IRR (IRR>p, IRR=p, IRR<p, IRR<0).

28. Інші показники динамічних розрахунків економічної ефективності інвестицій (pay-off period, Benefit-Cost Ratio, Net Benefit Investment Ratio, Net Benefit Increase).

29. Фінансово-математичні фактори (компаундингу, дисконтування, капіталізатор, ануїтету, розподілу залишкової вартості, сум компаундингу (кінцевої вартості)).

30. Елементи стратегічного менеджменту (аналіз середовища, аналіз сильних і слабких сторін, вибір і розвиток стратегії підприємства).

31. Схема проведення програмного планування П (збір даних - аналіз - агрегація - масштаби агрегації - плани - оптимізований план).

32. Послідовність калькуляції планів розвитку підприємства (кроки оптимізації).

33. Агрегація виробничих процесів.

34. Визначення рангів виробничих процесів.

35. Перший крок оптимізації при проведенні програмного планування П.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОС Магістр ОП Адміністративний менеджмент	Кафедра адміністративного менеджменту та ЗЕД навч. рік	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 2 з дисципліни Бізнес-менеджмент	Затверджую Зав. кафедри (підпис) (ПІБ) " " травня 20 р.
<i>Екзаменаційні запитання</i>			
36.	Методи розрахунку амортизації (лінійний, прогресивний – ануїтетний, дигресивний – нарахування відсотків від попередньої балансової вартості, лінійний на відновлювальну вартість, у залежності від продуктивності).		
37.	Теперішня вартість грошей.		
<i>Тестові завдання різних типів</i>			

1. Підприємство, що виробляє один продукт, досягає найбільшого прибутку, якщо:
1) при використанні декількох змінних ресурсів, поряд з мінімальними витратами, є оптимальна кількість використання ресурсів
2) найбільша питома вага є у використанні змінних ресурсів
3) гранична виручка, одержана від використання додаткової одиниці ресурсу дорівнює ціні ресурсу

2. Паралельне (незалежне) виробництво можна охарактеризувати, як:
1) взаємозв'язки конкуренції між окремими виробничими галузями стосовно обмежених виробничих ресурсів
2) при виготовленні одного продукту неминуче виробляються інші
3) зміна обсягу виробництва в одній галузі не впливає на обсяг виробництва в іншій
4) виробничі процеси так комбінуються в межах виробничих ресурсів, що досягається максимальний прибуток

3. До конкуруючого (альтернативного) виробництва можна віднести:
1) взаємозв'язки конкуренції між окремими виробничими галузями стосовно обмежених виробничих ресурсів
2) виробничі процеси так комбінуються в межах виробничих ресурсів, що досягається максимальний прибуток
3) при виготовленні одного продукту неминуче виробляються інші
4) зміна обсягу виробництва в одній галузі не впливає на обсяг виробництва в іншій

4. Знайдіть відповідності:	
A. При методі прямолінійного списання вартості	1) як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року та

об'єкта сума амортизаційних відрахувань для кожного періоду розраховується :	річної норми амортизації
В. Виробничий метод нарахування амортизації передбачає визначення суми амортизації:	2) діленням амортизованої вартості на кількість звітних періодів експлуатації об'єкта
С. Кумулятивний метод передбачає визначення річної суми амортизації:	3) як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта
Д. Метод зменшення залишкової вартості передбачає визначення річної суми амортизації:	4) шляхом добутку фактичного місячного обсягу продукції та виробничої ставки амортизації

5. Знайдіть відповідності:

А. Бюджетні інвестиційні асигнування здійснюються у вигляді:	1) прибуток, амортизацію, страхові відшкодування
В. Позичкові джерела фінансування представлені як:	2) облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити
С. До залучених джерел фінансування інвестицій відносять:	3) кошти, одержані від продажу акцій, пайових та інших внесків громадян або юридичних осіб
Д. До власних джерел фінансування інвестицій відносять:	4) благодійні внески, пожертвування юридичних чи фізичних осіб

6. Знайдіть відповідності:

А. Фінансово-математичний метод розрахунку ефективності інвестицій відрізняється тим, що:	1) аналіз ефективності капіталовкладень ґрунтується на оцінці грошей у часі
В. Простий (статичний) метод розрахунку ефективності інвестицій відрізняється тим, що:	2) характеризує капіталовкладення за кількістю доходів, прибутків і витрат або за терміном амортизації без обліку фактору часу 3) відображає більш точний розрахунок ефективності капіталовкладень

7. Знайдіть відповідності:

А. Переоцінка майбутніх платежів (CashFlow) на дійсний момент називається:	1) компаундинг
	2) поновлення капіталу
В. Переоцінка платежів, що відбулися в минулому в теперішню вартість, або платежів в даний час - в момент майбутнього	3) сумарним дисконтом
	4) зняттям складних відсотків або дисконтуванням

8. Фінансово-економічним показником, що дає змогу оцінити ефективність проекту протягом усього строку життя інвестицій, є показник:

9. Методами розрахунку ефективності інвестицій є:

- 1) простий (статичний) метод
- 2) виробничий метод
- 3) фінансово-математичний метод

10. Відсоткова ставка показує перевагу (вигоду, недолік) платежу на:

- 1) дійсний момент у порівнянні з майбутнім або минулим платежем
- 2) поточний час у порівнянні з минулим платежем
- 3) дійсний момент у порівнянні з попередньою ставкою
- 4) поточний момент у порівнянні з майбутнім

8. Методи навчання. Лекції, практичні і семінарські заняття, кейси, самостійна робота.

9. Форми контролю. Екзамен.

Розподіл балів, які отримують студенти.

Оцінка національна	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
Відмінно	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90 – 100
Добре	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82 – 89

	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	74 – 81
Задовільно	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64 – 73
	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії	60 – 63
Незадовільно	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну оцінку)	35 – 59
	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01 – 34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

10. Методичне забезпечення

1. Коваленко Н.О. Методичні рекомендації „Прийняття управлінських рішень за допомогою програмного забезпечення „МАХ”: Навчальне видання. К.: «ЦП «Компринт». 2019. 44 с.
2. Коваленко Н.О. Методичні рекомендації для практичних та самостійної роботи студента з дисципліни «Бізнес-менеджмент». К.: «ЦП «Компринт». 2019. 19 с.

11. Рекомендована література

Базова

1. Бутко М.П. Виробничий менеджмент. Центр навчальної літератури (ЦУЛ). 2019. 420 с.
2. Фермер: базовий рівень. Том 1./ Бекман К., Бреккер Й. та ін. К.: Інтас, 2014. 625 с.
3. Фермер: професійний рівень. Том 2./ Бекман К., Бреккер Й. та ін. Суми: Університетська книга, 2015. 601 с.
4. Юрген Апело. Менеджмент 3.0. Agile-менеджмент. Лідерство та управління командами. Фабулаю 2019. 432 с.
5. Garry Stephenson. Whole Farm Management: From Start-Up to Sustainability. Storey Publishing, LLC. 2019. 312 с.
6. Peter L. Nuthall Farm Business Management: The Fundamentals of Good Practice (Farm Business Management Series). CABI. 2016. 374 с.
7. Виробнича економіка. За ред. Галушка В.П. Вінниця: Нова книга. 2005. 400 с

Додаткова

8. Deutsch-English-Russisch-Ukrainisches Wörterbuch für Ökonomie/ Prof. Dr. H. Ströbel, Dr. L. Chomenko, C. Schuh, N. Zynych. Winnyzua: NOWA KNYHA, 2003. 327 S.
9. Basics in Agricultural Economics/ G. van Huylbroeck, V. Galushko. Kyiv, NAUU, 2003. 308 p.

12. Інформаційні ресурси

1. www.rada.gov.ua
2. www.ukrstat.gov.ua
3. www.fao.org
4. www.bank.gov.ua

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Лекція 1. Поняття та класифікація витрат та доходів в сільськогосподарських підприємствах

Витратами називають вартість виробничих ресурсів використаних для створення певних цінностей (товарів, послуг). Вони мають різне спрямування, але в загальному їх можна поділити на інвестиційні та поточні (операційні) витрати.

Інвестиційні витрати, чи просто інвестиції, спрямовуються на створення чи купівлю дохідних активів або соціальних благ.

Поточні витрати - це пов'язані з виробництвом витрати, що є циклічними або безперервними. Вони повторюються з кожним циклом виготовлення продукту (основні матеріали, технологічна енергія, зарплата виробничих робітників і тощо) або потрібні постійно для управління і підтримання виробничої системи в стані готовності (зарплата управлінського персоналу, орендна плата, амортизація основних засобів та ін.).

Поточні витрати формують собівартість продукції і таким чином безпосередньо впливають на розмір прибутку.

Враховуючи важливість рівня витрат для виробничої та іншої діяльності, їх формуванням слід управляти, у тому числі планувати за місцями виникнення, видами і носіями.

Лекція 2. Основи виробничої теорії

Теорія підприємництва містить у собі основні взаємозв'язки пропозиції товарів і попиту на виробничі ресурси, що виникають завдяки підприємництву. При цьому виходять з раціонального поведіння суб'єктів господарювання. У народногосподарському розумінні підприємці виділяють дві функції:

- Виробництво товарів, що застосовуються в домашньому господарстві як споживчі товари, це може бути як матеріальне так і нематеріальне майно.
- Попит на виробничі ресурси народного господарства (земля, робота, капітал). Як винагорода за надані виробничі ресурси, народне господарство одержує доходи як основу для попиту на споживчі товари.

Сільськогосподарське підприємство володіє виробничими ресурсами (засоби виробництва, тобто земля, робота, капітал або майно, послуги, права, менеджмент) за допомогою яких воно може виробляти безліч різноманітних продуктів (напр, зерно, картопля, молоко, м'ясо і т.д.). Кількість виробленої продукції залежить від обсягу виробничих ресурсів, що знаходяться в

розпорядженні виробника. Фермер повинен вирішити які види продукції він буде виробляти, використовуючи обмежені виробничі ресурси. Проблема даного рішення складається в оптимізації організаційної структури підприємства, що дозволяє найбільш повно досягти економічної постановки мети (максимізація прибутку, користі).

Лекція 3. Трудові ресурси та економічна ефективність їх використання

Для комплексного аналізу економічної ефективності використання трудових ресурсів використовують систему показників:

Одиниця робочої сили: одиничний показник обліку робочої сили на підприємстві. Одній робочій силі (1 РС) відповідає цілком працездатний індивід (чоловік, жінка), що працює на підприємстві або у особистому селянському господарстві цілий рік.

Людино-година: показник оцінки затраченої роботи або очікуваної потреби в робочому часі (див. затрати робочого часу і потреба в робочому часі). 1 людино - година (люд.-год.) дорівнює 60 людино - хвилинам (люд.-хвил.). Одиниця виміру люд.-хвил.' часто використовується для визначення потреби робочого часу у тваринництві: люд.-хвил. за день * кількість днів / 60 = люд.-год. рік.

Потреба робочого часу: очікувана потреба часу для виконання роботи повноцінною робочою силою (за чітко встановлених умов роботи).

Витрати робочого часу: фактично витрачений робочий час для виконання визначеної роботи.

Потреба в робочій силі: необхідна кількість робочої сили для виконання заданої роботи.

Трудовий потенціал: загальний потенціал робочої сили підприємства виражений у РС або люино-годинах.

Періоди робочого часу (період польових робіт): визначені роботи повинні проводитися в обмежені проміжки часу (обробка землі, захист рослин, збирання врожаю). Щоб переконатися в тому, що потреба в робочому часі в дані проміжки не перевищує наявний потенціал, господарський рік розбивається на періоди часу.

Сезонні роботи (тимчасові роботи): сезонні роботи повинні бути виконані в межах визначеного періоду часу. Виконання даних робіт поза межами встановлених термінів безпосередньо впливає на кінцевий врожай. Як приклад, можна привести більшість видів польових робіт, що пов'язані з визначеними фазами вегетації рослин: посів, боротьба з шкідниками, бур'янами і хворобами рослин, збирання врожаю і т.д.

Несезонні роботи (безстрокові роботи): безстрокові роботи можуть зміщатися в часі (у визначених межах) без нанесення господарського збитку.

Сюди відносяться ремонтно-відновлювальні роботи, обслуговування машин, догляд за копитами худоби, внесення органічного добрива і т.д.

Поточні роботи: поточними є роботи, які здійснюються тривалий час (протягом усього року) щодня, точніше кажучи, регулярно. У першу чергу до цієї групи робіт відноситься догляд за худобою (годівля, доїння корів, прибирання гною). Поточні роботи пов'язані з часовим фактором і вимагають залучення робочої сили й у період польових робіт.

Продуктивність праці: обсяг виробленої продукції в натуральному чи грошовому вираженні в розрахунку на 1 РС або люд.-год.

Забезпеченість трудовими ресурсами: співвідношення робочої сили підприємства і визначеної кількості іншого виробничого ресурсу, особливо РС/100 га сільськогосподарських угідь, РС/1000 грн вартості майна чи машинно-тракторного парку підприємства.

Оплачена робоча сила: одержує на основі контракту чи іншої подібної домовленості за свою працю гроші і/або натуроплату.

Неоплачена робоча сила: знаходиться в розпорядженні підприємства не постійно (у міру необхідності). Наприклад, допомога родичів (на бездоговірній основі), батьків. Дані послуги оплачуються з отриманого за результатами господарського року прибутку.

Постійна робоча сила: знаходиться цілорічно в розпорядженні підприємства, не залежно від наявності роботи.

Непостійна робоча сила: залучається підприємством у визначений час (сезонно) і використовується, як правило, тільки у напружені періоди робіт.

Лекція 4. Основні засоби: сутність та ефективність їх використання

Основні засоби - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, передачі в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, які протягом тривалого часу беруть участь у процесі виробництва, зберігають натурально-речову форму і переносять свою вартість на створюваний продукт частинами у формі амортизаційних відрахувань.

До основних засобів належать: земельні ділянки, будинки та споруди, передавальне устаткування, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади та інвентар, робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження, інші основні засоби.

Основні засоби, виражені в грошовій формі, називаються *основними фондами*. Вони є соціально-економічною формою функціонування основних засобів.

Залежно від цільового призначення основні фонди поділяють на дві групи:

- ✓ Основні виробничі фонди

✓ Основні невиробничі фонди

До основних виробничих фондів сільськогосподарських підприємств відносять засоби праці, які постійно функціонують у сфері матеріального виробництва. Вони безпосередньо пов'язані з виробництвом окремих видів продукції та їх реалізацією.

Основні невиробничі фонди господарств не беруть безпосередньої участі у виробничому процесі, але відіграють важливу роль, створюючи сприятливі умови для життя і високопродуктивної праці сільських трудівників. До них належать основні фонди житлово-комунального господарства і побутового обслуговування, організацій культури, мистецтва, освіти, охорони здоров'я і соціального забезпечення.

Аграрні підприємства, крім сільськогосподарської, можуть виробляти й інші види продукції, займатися торгівлею, будівництвом тощо. Тому основні виробничі фонди цих підприємств не є однорідними за їх функціональною роллю. Саме за цією ознакою вказані фонди поділяють на: основні виробничі фонди сільськогосподарського і несільськогосподарського призначення.

Основні виробничі фонди сільськогосподарського призначення включають: будівлі, споруди і передавальне устаткування; силові машини та обладнання; робочі машини та устаткування; вимірювальні прилади, інструменти і лабораторне обладнання; обчислювальну техніку; транспортні засоби; виробничий і господарський інвентар, який використовується більше року або вартість якого перевищує встановлений рівень; робочу худобу; продуктивну худобу; багаторічні плодові насадження; інші основні фонди.

Названі основні виробничі фонди (з метою аналізу забезпечення ними й оцінки ефективності використання) можуть об'єднуватися в три групи: фонди рослинництва, тваринництва і загальногосподарського призначення.

Основні виробничі фонди несільськогосподарського призначення представлені промислово-виробничими і будівельними фондами, фондами торгівлі і громадського харчування. Певною мірою ці основні фонди характеризують ступінь агропромислової інтеграції та диверсифікації виробництва.

Лекція 5. Економічна оцінка ефективності інвестицій

У вітчизняній і зарубіжній науці й практиці немає єдиної точки зору щодо змісту поняття інвестицій. Можна виділити два підходи до трактування цієї категорії — звужений і розширений. Так, деякі економісти визначають поняття інвестиція, як капіталовкладення у просте і розширене відтворення основних фондів. Водночас ряд економістів поняття інвестицій розглядають дещо ширше, розуміючи під ними додаткові вкладення у вигляді основних і оборотних фондів у процесі господарської діяльності. Проте в практичній діяльності зарубіжних фірм, в економічній літературі країн Заходу інвестиції нерідко трактуються ширше, під ними розуміють усі напрямки вкладення

коштів, що забезпечують одержання прибутку.

Основні напрями інвестицій — це вкладення коштів у рухоме і нерухоме майно (будівництво виробничих будівель, споруд, об'єктів соціальної сфери, придбання техніки, обладнання, устаткування, поповнення оборотних фондів тощо); придбання акцій, облігацій, інших цінних паперів, цільові грошові (банківські) вклади; придбання або створення нематеріальних активів (науково-технічна продукція, «ноу-хау», інтелектуальні цінності, майнові права тощо); придбання часток у капіталі інших підприємств та цілісних майнових комплексів (дочірніх підприємств, інших господарських одиниць).

Відповідно до розглянутих напрямів інвестицій їх класифікують на такі три групи:

- виробничі інвестиції — вкладення у виробничі ресурси: основні засоби і предмети праці;
- фінансові інвестиції — вкладення коштів у цінні папери, цільові банківські вклади, депозити, придбання паїв тощо;
- інтелектуальні інвестиції — вкладення коштів у об'єкти інтелектуальної власності. Якщо інвестиції здійснюються з метою створення новинок або їх впровадження у виробництво, то такі інвестиції називають інноваційними.

Лекція 6. Спрощене планування підприємства методом програмного планування I

Методи оптимізації підприємства (лінійне програмування, програмне планування II) використовують при оптимізації виробничих процесів для того, щоб:

систематично визначати виробничу структуру з урахуванням економічних принципів (принцип граничної вартості, принцип альтернативних витрат);

показувати різноманітні економічні взаємозалежності в сільськогосподарському підприємстві;

планувати типові і показові для визначеного регіону підприємства.

Однак дані методи вимагають досить великих затрат часу для їх повного використання господарствами і консультантами при складанні плану для конкретного підприємства. Це особливо важливо при консультуванні сільськогосподарських підприємств, оскільки розробка спрощеного плану відповідає наступним цілям:

найважливіші виробничо-економічні взаємозв'язки повинні бути представлені в найбільш зрозумілій формі;

розрахунки повинні бути зрозумілими, щоб їх можна було б використати як допоміжні елементи при консультаційній розмові, тобто керівник підприємства після короткого роз'яснення повинен легко зрозуміти сутність плану;

планування повинно бути гнучким, щоб усі виробничо-технічні й організаційні пропозиції фермера можна було легко впровадити;

необхідно застосовувати такий показник ефективності, який легко розраховується і зручний при економічному порівнянні фактичної ситуації з плановою (порівняний маржинальний доход).

Лекція 7. Планування підприємства з використанням програмного планування II

Програмне планування II це метод програмного планування, що має такі особливості:

- a) Основне завдання це оптимізація а не констатує розрахунок.
- b) При плануванні використовують фактично розрахований "маржинальний доход"
- c) Етапи планування чітко визначені.

Оптимізація при цьому здійснюється за розміром використання відповідного обмеженого виробничого ресурсу.

Виробниче і економічне визначення виробничого процесу починається з розрахунку маржинального доходу, включаючи розрахунок потреб і поставок ресурсів. Для подальшого розрахунку оптимізації обов'язковий розрахунок маржинального доходу за принципом граничної вартості, тобто витрати викликані зміною забезпеченості ресурсами (оплата праці, відсотки, оренда, амортизація і т.д.) повинні також враховуватися і граничні витрати. Наступний розгляд показує спрощене зведення інформації з розрахунків маржинального доходу, що необхідна для подальшого планування. Відповідно до обраного процесу ми позначаємо знаком мінус потреби у ресурсах (обсяги), позитивні числа відповідають їх постачанню. У багатьох літературних джерелах застосовується також визначення процесів зі зворотними знаками (яке застосовується в лінійному програмуванні).